

of the benefit, which is to further modernize the constitutional legislation to the current requirements. The attention that characterize forms of public influence on the adoption of regulations that are reflected in the current legislation, as well as the draft Law of Ukraine should pay attention to a substitution categorical-conceptual apparatus. It is primarily that of legal acts that regulate this area of public relations, the linguistic levels mainly used the terms "public participation", "public consultation", "methods of lobbying" and so on. However, a meaningful analysis of these terms clearly shows that mean exactly disclosure forms public influence on the adoption of regulations.

It is claimed that in view of the constitutional and legal practice and scientific works of scientists, there are many forms of public influence on the adoption of regulations that are constantly supplemented and modified. This suggests that the forms of public influence on the adoption of regulations is quite dynamic phenomenon that requires continuous improvement in order to timely reflect relevant changes in constitutional law. Using various forms of public influence on the adoption of regulations is carried out to form in society and in their eyes a positive or negative attitude to the acceptance or non-acceptance of certain legal act or direct the behaviour of individuals and social groups in their relation to the adoption of regulatory legal acts, including reports about activities undertaken or supported those purposes.

The paper proposes to determine the form of public influence on the adoption of regulations as set not prohibited by applicable law techniques and ways in which natural and legal persons of private law and their associations pursuing activities which encourages public authorities, their officials and officials to acceptance or refusal to accept normative acts.

Key words: concept, forms of influence, public, regulations, public authorities, legislation.

УДК 341.64

І.А. Сердюк

АКТ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ

Розглянуто існуючі в сучасній юридичній науці підходи до розуміння понять «реалізація норм права», «використання», «виконання» та «дотримання». На основі їх аналізу запропоновано авторську дефініцію поняття «акт безпосередньої реалізації норм права», а також визначено його суттєві ознаки. Вузкий підхід до розуміння категорії «правовий акт», що обмежує її обсяг множиною нормативно-правових, інтерпретаційно-правових і правозастосовних актів, дозволив виокремити специфічні особливості актів безпосередньої реалізації норм права. Завдання поділу цього поняття вирішувалося з урахуванням науково обґрунтованих підходів до класифікації правового акта та правової поведінки, з якими досліджуване явище правової дійсності перебуває в діалектичному взаємозв'язку.

Ключові слова: реалізація норм прав, акт безпосередньої реалізації норм права, використання, виконання, дотримання.

Постановка проблеми. Важливим завданням загальнотеоретичної юридичної науки є уточнення її понятійно-категоріального апарата. Його важливою складовою є понятійний ряд теорії реалізації норм права. Це дослідницьке завдання вимагає розкриття змісту поняття «акт безпосередньої реалізації норм права», характеристики його суттєвих ознак, з'ясування специфічних особливостей, а також видової диференціації на основі науково обґрунтованих підстав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття реалізації норм права, його класифікація, характеристика окремих форм здійснення є традиційними питаннями, що комплексно розглядаються в межах як наукових монографій, так і підручників та навчальних посібників з теорії держави і права. Водночас своєрідною прогалиною в загальнотеоретичній юридичній науці слід вважати відсутність дефініції поняття «акт безпосередньої реалізації норм права» та його класифікації.

Формування цілей. Метою цієї статті є розкриття змісту поняття «акт безпосередньої реалізації норм права», з'ясування його особливостей та видів.

Виклад основного матеріалу. Досягнення визначеної мети вимагає, перш за все, розкриття змісту поняття «реалізація норм права». Огляд спеціальної юридичної літератури з предмета розгляду свідчить про те, що вчені інтерпретують досліджуване нами поняття по-різному.

Зокрема, М. Вороніна реалізацію правових норм визначає як зумовлену правовими приписами правомірну поведінку учасників суспільних відносин [1, с. 405].

П. Рабінович під реалізацією правових норм розуміє здійснення їх приписів у практичних діях (бездіяльності) суб'єктів [2, с. 129].

А. Колодій категорію «реалізація норм права» інтерпретує як утілення положень правових норм у фактичній поведінці (діяльності) суб'єктів права [4, с. 210].

Ураховуючи те, що в усіх наведених вище визначеннях поняття «реалізація норм права» відображено зв'язок правомірної поведінки суб'єктів права та її регулятора – правових норм, наступним кроком на шляху досягнення задекларованої нами дослідницької мети стане загальнотеоретична характеристика форм безпосередньої реалізації норм права.

За характером поведінки суб'єктів, ступенем їх активності традиційно розрізняють такі три форми безпосередньої реалізації норм права:

1) використання – форма безпосередньої реалізації уповноважених норм права, що полягає в активній поведінці суб'єктів, учинюваній за власним бажанням;

2) виконання – форма безпосередньої реалізації зобов'язуючих норм права, що полягає в активній поведінці суб'єктів, учинюваній незалежно від їх власного бажання;

3) дотримання (додержання) – форма безпосередньої реалізації забороняючих норм права, що полягає в пасивній поведінці суб'єктів, учинюваній незалежно від їх власного бажання.

З огляду на аналіз наведених вище дефініцій загальнотеоретичних категорій «реалізація норм права», «використання», «виконання» та «дотримання», можна дійти таких проміжних висновків, що слугуватимуть своєрідною парадигмою для подальшого дослідження актів безпосередньої реалізації норм права:

по-перше, для реалізації норм права є характерним діалектичний взаємозв'язок як із приписами правових норм, так і з правомірною поведінкою суб'єктів права, адже в інший спосіб утілити в життя ці приписи, а отже, досягти мети правового регулювання суспільних відносин, неможливо;

по-друге, приписи правових норм є різноманітними за своїм характером (уповноважуючими, зобов'язуючими та забороняючими), тож реалізація норм права з огляду на такий критерій для класифікації правомірної поведінки, як спосіб її об'єктивації у зовнішньому світі, може здійснюватися як шляхом активних дій, так і бездіяльності;

по-третє, для таких форм безпосередньої реалізації норм права, як використання та виконання, характерною є активна правомірна поведінка суб'єктів права, а для дотримання норм права – пасивна поведінка.

Оскільки родовим поняттям до акта безпосередньої реалізації норм права є загальнотеоретична категорія «правовий акт», залучимо до наукового аналізу її авторські інтерпретації в широкому та вузькому розумінні, відповідно:

правовий акт – це волевиявлення право-дієздатних суб'єктів права, зовні об'єктивоване у вербальній, конклюдентній або документальній формі, що породжує юридичні наслідки;

правовий акт – це забезпечене з боку держави та визнане легітимним з боку громадянського суспільства формально-обов'язкове волевиявлення органів публічної влади, їх службових і посадових осіб, що має офіційний характер, здійснює справедливий з погляду домінуючої частини населення регулятивний або охоронний вплив на поведінку суб'єктів права й породжує юридичні наслідки, що відповідають принципу правопевності;

У першій з наведених дефініцій синтезовано такі суттєві ознаки досліджуваного поняття:

- 1) виражає волю (є волевиявленням) право-дієздатних суб'єктів права;
- 2) зовні виражається у вербальній, конклюдентній або документальній формі;
- 3) породжує юридичні наслідки, тобто є підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідносин.

Зважаючи на вищевикладене, можна запропонувати таке визначення категорії «акт безпосередньої реалізації норм права»: – це волевиявлення право-дієздатних суб'єктів права, зовні об'єктивоване у вербальній, конклюдентній або документальній формі, що полягає у здійсненні ними відповідно до приписів правових норм своїх можливостей, виконанні обов'язків або дотриманні заборон і породжує юридичні наслідки.

Аналіз вищенаведеної інтерпретації поняття, що складає предмет розгляду, дозволяє збагатити його зміст такою суттєвою ознакою, як спрямо-

ваність на здійснення право-дієздатними суб'єктами своїх можливостей, виконання обов'язків або дотримання заборон.

Запропонований нами концепт акта безпосередньої реалізації норм права буде неповним і без суттєвої ознаки досліджуваної категорії, що відображає її зв'язок з правовим порядком. Останній є показником результативності волевиявлення суб'єктів права, свідченням того, що ними досягнута мета правового регулювання суспільних відносин.

Такий спосіб розуміння, трактування категорії «акт безпосередньої реалізації норм права» вимагає уточнення інших споріднених з нею понять.

Використання, як акт безпосередньої реалізації уповноважуючих норм права, – це волевиявлення право-дієздатних суб'єктів права, зовні об'єктивоване у вербальній, конклюдентній або документальній формі, що полягає у здійсненні ними шляхом активних дій своїх можливостей і породжує юридичні наслідки.

Виконання, як акт безпосередньої реалізації зобов'язуючих норм права, являє собою волевиявлення право-дієздатних суб'єктів права, зовні об'єктивоване у вербальній, конклюдентній або документальній формі, що полягає у здійсненні ними шляхом активних дій своїх юридичних обов'язків і породжує юридичні наслідки.

Дотримання (додержання), як акт безпосередньої реалізації забороняючих норм права, – це волевиявлення право-дієздатних суб'єктів права, що полягає в їх пасивній поведінці й породжує юридичні наслідки.

Вузький підхід до розуміння категорії «правовий акт» фактично обмежує її обсяг множиною нормативно-правових, інтерпретаційно-правових та правозастосовних актів, і дозволяє виокремити такі специфічні особливості актів безпосередньої реалізації норм права:

1) коло суб'єктів безпосередньої реалізації норм права є значно ширшим у порівнянні з правозастосуванням, оскільки включає в себе не лише посадових і службових осіб органів публічної влади, але й право-дієздатних суб'єктів, які не наділені владними повноваженнями;

2) акти безпосередньої реалізації норм права не носять офіційного характеру, адже волевиявлення суб'єктів, як правило, здійснюється від власного імені;

3) вони, на відміну від правозастосовних актів, утілюють у життя лише диспозиції правових норм, розраховані на правомірну поведінку суб'єктів права;

4) акти безпосередньої реалізації норм права, на відміну від нормативно-правових і правозастосовних актів, не здійснюють регулятивного чи охоронного впливу на суспільні відносини. Їх необхідно розглядати як елемент механізму правового регулювання – юридичний засіб, задіяний у завершальній стадії правового регулювання – реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;

5) вони, на відміну від інших різновидів правових актів, можуть здійснюватися поза межами правовідносин.

Наступним етапом цього дослідження стане видова диференціація актів безпосередньої реалізації норм права. Завдання поділу цієї загально-теоретичної категорії буде вирішуватися нами з урахуванням науково обґрунтованих підходів до класифікації правового акта (родове поняття щодо акта безпосередньої реалізації норм права – авт. І. Сердюк) та правової поведінки, з якою досліджуване явище правової дійсності перебуває в діалектичному взаємозв'язку.

Зокрема, О. Скакун за формою вираження (підстава для класифікації) розрізняє такі види правових актів:

- 1) письмовий (акт-документ);
- 2) усний (заяви, розпорядження, накази, вказівки);
- 3) конклюдентний (акт-дія) [3, с. 312].

Уважаємо, що наведений підхід до поділу поняття «правовий акт» є цілком прийнятним для класифікації актів безпосередньої реалізації норм права, адже волевиявлення право-дієздатних суб'єктів права зовні може бути об'єктивоване у вербальній (усній), конклюдентній або документальній формі.

Зважаючи на те, що за характером діяння суб'єктів права юридично значуща поведінка може бути активною (діяльність) або пасивною (бездіяльність), уважаємо обґрунтованою диференціацію актів безпосередньої реалізації норм права за способом зв'язку з правовою дійсністю на позитивні акти використання можливостей і виконання юридичних обов'язків активного типу та негативні акти дотримання заборон. Останні, на відміну від позитивних актів, характеризуються відсутністю прояву активності, тобто пасивністю (бездіяльністю).

Оскільки уповноважуючі, зобов'язуючі та забороняючі приписи правових норм можуть здійснюватися як у межах правової форми взаємодії суб'єктів права, так і поза нею, не позбавлена сенсу класифікація актів безпосередньої реалізації норм права на такі різновиди:

- 1) акти безпосередньої реалізації норм права, що здійснюються в межах правовідносин;
- 2) акти безпосередньої реалізації норм права, що здійснюються поза правовідносинами.

Як відомо, норми права можуть реалізовуватися право-дієздатними суб'єктами як індивідуально, так і у складі колективу. Тому небезпідставним буде поділ актів безпосередньої реалізації норм права на такі, що є волевиявленням однієї фізичної особи (індивідуальні акти) та ті, що являють собою волевиявлення окремої соціальної групи (колективні акти).

Не позбавлена сенсу диференціація актів безпосередньої реалізації норм права за сферою суспільного життя, у якій вони здійснюються. За цією підставою пропонується розрізняти такі їх види:

- 1) акти безпосередньої реалізації норм права в економічній сфері;
- 2) акти безпосередньої реалізації норм права в політичній сфері;
- 3) акти безпосередньої реалізації норм права в культурній сфері;

- 4) акти безпосередньої реалізації норм права в сімейній сфері;
- 5) акти безпосередньої реалізації норм права в екологічній сфері.

Соціальна сутність реалізації норм права, на чому слушно наголошує П. Рабінович, полягає в задоволенні учасниками суспільного життя своїх потреб соціально прийнятними (допустимими) способами, засобами, які змодельовані, «сконструйовані» державою [2, с. 129]. Такі потреби можуть бути як приватними, так і публічними (суспільними і державними). Зважаючи на це, можна запропонувати диференціацію актів безпосередньої реалізації норм права на такі різновиди:

- 1) ті правові акти, що мають на меті задоволення приватних потреб;
- 2) ті правові акти, що мають на меті задоволення публічних потреб.

Висновки. Акт безпосередньої реалізації норм права – це волевиявлення праводієздатних суб'єктів права, зовні об'єктивоване у вербальній, конклюдентній або документальній формі, що полягає у здійсненні ними відповідно до приписів правових норм своїх можливостей, виконанні обов'язків або дотриманні заборон і породжує юридичні наслідки.

Акти безпосередньої реалізації норм права у співвідношенні з іншими різновидами правових актів вирізняють такі специфічні особливості: 1) значно ширше коло суб'єктів безпосереднього волевиявлення; 2) їх неофіційний характер; 3) вони втілюють у життя лише диспозиції правових норм, розраховані на правомірну поведінку суб'єктів права; 4) вони не здійснюють регулятивного чи охоронного впливу на суспільні відносини, а являють собою елемент механізму правового регулювання – юридичний засіб, задіяний у завершальній стадії правового регулювання – реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків; 5) вони, на відміну від інших різновидів правових актів, можуть здійснюватися поза межами правовідносин.

Про багатоманітність прояву акта безпосередньої реалізації норм права, як самостійного явища правової дійсності, свідчать такі підходи до класифікації однойменного поняття: 1) за зовнішньою формою вираження; 2) за способом зв'язку з правовою дійсністю; 3) залежно від того, у межах чи поза межами правовідносин він здійснюється; 4) за суб'єктами волевиявлення; 5) за сферою суспільного життя, у якій вони здійснюються; 6) залежно від того, які потреби мають на меті задовольнити правові акти.

Використані джерела:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. – К.: Атіка. – 2001. – 176 с.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

4. Теорія держави і права: Навч. Посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 368 с. – Бібліогр.: С. – 358–364.

Сердюк І.А. Акты непосредственной реализации норм права: понятие, особенности и виды

Рассмотрены существующие в современной юридической науке подходы к пониманию понятий «реализация норм права», «использование», «исполнение» и «соблюдение». На основе их анализа обоснована авторская дефиниция понятия «акт непосредственной реализации норм права», а также определены его существенные признаки. Узкий подход к пониманию категории «правовой акт», ограничивающий её объём множеством нормативно-правовых, интерпретационно-правовых и правоприменительных актов, позволил выделить специфические особенности актов непосредственной реализации норм права.

Задача деления этого понятия решалась с учётом научно обоснованных подходов к классификации правового акта и правового поведения, с которыми исследуемое явление правовой действительности находится в диалектической взаимосвязи.

Ключевые слова: *реализация норм права, акт непосредственной реализации норм права, использование, исполнение, соблюдение.*

Serdiuk I. A. Acts of direct realization of norms of law: concept, peculiarities and types

Existing approaches concerning understanding of the following concepts “realization of norms of law”, “application”, “compliance” and “abidance” in modern juridical science are considered. Author’s definition of the concept “act of direct realization of norms of law” is suggested on the basis of their analysis and also its important features are defined. Parsimonious approach towards understanding of the category “legal act”, restricting its ambit by plurality of normative and legal and law enforcement acts, has allowed to separate specific features of acts of direct realization of acts of law. The problem of division of this concept was solved taking into account scientifically based approaches concerning classification of a legal act and legal behaviour with which the studied phenomenon of legal reality is in a dialectical correlation.

Act of direct realization of norms of law is a free will of capable subjects to law, existing out in verbal, conclusive or documental form, consisting in exercising by them in accordance with the precepts of legal norms their abilities, duties or abidance of banns and creates legal consequences.

Act of direct realization of norms of law in correlation with other types of legal acts are marked with the following specific features: 1) notably wider circle of subjects of free will; 2) their non-official character; 3) their embody only dispositions of legal norms designed for lawful behaviour of subjects to law; 4) they do not effect regulative or protective influence upon social relations, but represent an element of mechanism of legal regulation – a legal means, put into action on the final stage of legal regulation – realization of subjec-

tive rights and legal duties; 5) they in contradistinction to other types of legal acts, may be exercised beyond the scope of legal relations.

The following approaches to classification of this concept: 1) by outer form of expression; 2) by the way of tie with the legal reality; 3) depending upon whether within or beyond of legal relations it is exercised; 4) by subjects of free will; 5) by the sphere of social life, where they are exercised; 6) depending upon needs that should be met with the help of legal acts vouch for a variety of ways of manifestation of the act of direct realization of norms of law.

Key words: *realization of norms of law, act of direct realization of norms of law, compliance, application, accomplishment, abidance.*

УДК 342.572

О.В. Сінькевич

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЙ І ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА (ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ)

У статті проаналізовано стан досліджень проблем функцій і функціонування конституційного права як галузі права. Розкрито витoki наукових досліджень проблем функціонування права. Порівняно категорії «функції конституційного права» та «функції Конституції України», виявлено їх спільні й відмінні юридичні якості та властивості. Узагальнено та систематизовано основні функції конституційного права. Здійснено огляд ключових проблем функцій і функціонування конституційного права в Україні.

Ключові слова: *функція конституційного права, функція Конституції України, система функцій конституційного права, функціонування конституційного права, дослідження функцій конституційного права.*

Постановка проблеми. Сьогодні ставить перед наукою конституційного права складні, невідомі до сьогодні виклики й завдання, пов'язані з належним теоретико-методологічним обґрунтуванням політико-правових процесів, які мають місце в громадянському суспільстві та державі. Складність цих завдань, на нашу думку, полягає в тому, що сучасні конституційно-правові дослідження мають бути: а) актуальними, спрямованими на дослідження надважливих проблем конституційної реформи, а також похідних від неї реформ виборчого та референдного права, парламентаризму, судострою та судочинства, місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади тощо; б) оперативними і, водночас, прогностичними, спрямованими не лише на вирішення реальних та нагальних проблем сьогодні, а й на напрацювання методологічних підходів і моделей для розв'язання глобальних проблем майбутнього; в) фундаментальними, заснованими на системній методології та присвячені розвитку загальної теорії конституційного права. Адже чинне законодавство має відтворювати результати наукових досліджень, а не лише зумовлювати потребу в нових наукових розвідках.